

дент, виходець із села, несе значно більш матеріальні збитки, пов'язані з організацією навчання (оплата проїзду, гуртожитку, квартири тощо), а його батьки здебільшого, мають нижчі доходи, ніж батьки його однокурсників з міста. В 2000 році міських юнаків і дівчат на економічному факультеті навчалось в 2 рази більше ніж сільських. Але в 2001 році значно змінилась ситуація щодо навчання сільської молоді в порівнянні з міською. Сільської молоді вступило на економічний факультет майже втричі більше ніж міської. Збереження такої ситуації буде сприяти відродженню аграрного сектору економіки і соціальному відродженню села в цілому.

УДК: 336.14: 336.22

БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ ТА ПОДАТКОВИЙ ВПЛИВ НА НЬОГО

Л.Д. ЗАВІДНА – к.с.-г.н., доцент, Херсонський ДАУ

Бюджет є вирішальною і провідною ланкою фінансової системи, через яку провадиться перерозподіл більшої частини національного доходу. Бюджет об'єктивно необхідний для забезпечення існування держави, розвитку економіки і культури. Утворення централізованого державного фонду грошових коштів необхідне не тільки для задоволення фінансових потреб держави, воно викликає передусім економічними потребами. Розвиток економічних відносин в умовах переходу до ринку, їх зміцнення і вдосконалення потребує підвищення ролі бюджету як системи економічних відносин розподілу і перерозподілу національного доходу через державні фінанси. При цьому не можна забувати, що бюджет не тільки виконує розподільчі функції, а й бере активну участь у створенні фінансових ресурсів держави. Держава планує бюджет, його доходи і видатки, регулює через доходи всі бюджети за рахунок передачі їм загальнодержавних доходів. Форми і методи бюджетної роботи та бюджетного планування змінюються, але бюджет завжди є об'єктивною необхідністю. Проведення ринкових реформ значною мірою залежить від стану фінансів держави та їх складової – бюджету. Через бюджет держава акумулює кошти для фінансування пріоритетних напрямків виробництва, соціального розвитку, активізує заходи щодо економії коштів і їх надходження.

Основною умовою бездефіцитності бюджету є стійкість економіки і дотримання пропорцій між доходами і видатками. На жаль, в Україні відсутні обидва ці чинники. Дійсність сьогодення така, що ви-

сокорентабельні прибуткові підприємства несуть весь тягар податкової політики держави. Ці підприємства не можуть направляти кошти на реконструкцію та оновлення обладнання і тому скочуються до збиткових. У такому ж положенні опинились і цілі галузі виробництва.

У державному бюджеті зосереджується істотна частина фінансів держави, через нього нагромаджуються фінансові ресурси, здійснюється фінансування соціально-культурних заходів і всього народного господарства.

Розглядаючи питання стосовно збереження бюджетної системи та бюджетного устрою, треба зазначити, що в умовах переходу до ринкової економіки продовжують зберігатися затратні функції держави, супроводжувані спадом виробництва, інфляційними процесами і зменшенням доходів. Нестача коштів на фінансування соціально-культурної сфери, будівництво, оборону та інші заходи у державному бюджеті поповнюється за рахунок кредитів Національного банку та шляхом централізованого розподілу коштів між ланками бюджетної системи, що, безперечно, є позитивним моментом. Негативним є те, що центральний порядок складання, розгляду, затвердження і виконання бюджетів, які входять до бюджетної системи України, породжує в органах влади і всіх ланках управління споживацьке ставлення до них і не стимулює їх діяльність на вишукування додаткових коштів у господарствах областей, міст і районів. Саме місцеві органи влади й управління повинні розробляти відповідні заходи щодо поліпшення економічного стану своїх сіл, районів, міст і областей та вишукування можливостей додаткового залучення коштів в їх бюджети на підтримку діючих установ охорони здоров'я, освіти, культури та фінансування інших заходів, передбачених бюджетами. Адже якщо держава мобілізує кошти для фінансування пріоритетних напрямків економічного розвитку, вона може достатньо забезпечувати позики, субвенції місцевим бюджетам, і останні змушені будуть скорочувати видатки саме за рахунок мережі установ культури, освіти, охорони здоров'я, що дуже небезпечно.

У наслідок своєї здатності змінювати добробут громадян бюджет є об'єктом максимального загострення індивідуальних, групових і національних інтересів, джерелом боротьби ідеологій, наукових концепцій, політичних переконань, уявлень про справедливість. Проблема бюджету увібрала в себе фундаментальність філософії, прагматизму політики та раціональність економічної науки. Один із провідних інвесторів сучасності Джордж Сорос у передмові до українського видання своєї книги "Криза глобального капіталізму" наголошує: "найвразливішим місцем української економіки лишається проблема бюджету".

Завдяки прозорості бюджету держава змушена позитивно впливати на добробут людей.

Висвітлення теми бюджету буде неповним, якщо не торкнутися питання про створення резервів бюджету.

Бюджетні резерви – це фонди непередбачених витрат, які створюються у відповідних бюджетах для безперебійного фінансування запланованих в бюджетах заходів за умов зниження заходів чи у разі фінансування непередбачених витрат невідкладного характеру.

Розміри бюджетних резервів залежить від співвідношення доходів і видатків бюджетів і, як правило, не перевищують 3% обсягів бюджетів.

До бюджетних резервів зараховують і оборотну касову готівку – кошти, що резервуються у відповідних бюджетах для покриття тимчасових касових розривів, які виникають у процесі виконання бюджетів. Суми оборотної касової готівки встановлюються при затвердженні відповідних бюджетів.

У період побудови ринкової економічної системи потрібно вирішувати питання дефіциту бюджету, не інфляційних джерел фінансування видатків, фінансування витрат на соціально-культурну сферу та соціальний захист населення, стабілізації економіки, удосконалення податкової політики відповідно до стану економіки і необхідності реального зростання валового внутрішнього продукту.

Вирішення цих питань повинно йти, в першу чергу, через збалансування бюджету за рахунок наповнення дохідної його частини, ефективності витрачання бюджетних коштів, скорочення мережі бюджетних установ та удосконалення структури управління. Необхідною умовою є зменшення навантаження на дохідну частину бюджету за рахунок залучення позабюджетних джерел фінансування.

Поряд з цим держава має проводити заходи по забезпеченню жорсткого режиму економії коштів, це дасть змогу зменшити видатки бюджетів усіх рівнів та збільшити виділення коштів на інвестиційну діяльність.

Основним джерелом формування фінансових ресурсів, акумульованих у державному бюджеті, є податки: податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості, податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, податок на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг), податок на додану вартість з ввезених на територію України товарів, податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції (ввізне та вивізне мито, мито на товари та нафтопродукти), та інші податки (надходження плати за надання послуг з оформлення документів на право виїзду за кордон).

Доходи бюджетів утворюють за рахунок сплати фізичними і юридичними особами податків, зборів з інших джерел, встановлених законодавством України.

В Україні склалися й існують функціонально відокремлені бюджетна і податкова системи. Їх треба реформувати у тісному взаємозв'язку.

Скасування пільг має стати першим реальним і конструктивним кроком до зменшення податкового тиску та рівномірного його розподілу між господарюючими суб'єктами. Це створить рівні умови оподаткування для всіх платників податків, звужить можливості корупції, ухилень від оподаткування, спростить адміністрування платежів. Потрібно залишити тільки пільги, що безпосередньо пов'язані із соціальним захистом малозабезпечених верств населення. У нас доходи нижчі за прожитковий мінімум, має близько 70% платників податку – основний тягар податкових виплат лягає саме на них. Необхідно щоб основне податкове навантаження концентрувалось на заможних прошарках населення.

Надмірний податковий тиск є однією з причин низької конкурентоспроможності української економіки. Залишається значною збитковість підприємств та організацій виявом і наслідком цього є щорічне зростання бюджетної недоїмки, обсяги якої на 01.05.2001р перевищили 10,9 млрд. грн. Поглиблюється платіжна криза. Загальний рівень дебіторської та кредиторської заборгованості всіх суб'єктів господарювання (крім бюджетних установ) збільшився за 2000 рік на 8,8 та 12,7 % відповідно. У 1 кварталі цього року ситуація не поліпшилася, зазначені види заборгованості зросли відповідно на 4,9 та 4,2 %.

А.Лаффер у своїй податковій концепції довів, що податкові надходження є одночасно продуктом і податкової ставки, і податкової бази. Якщо ставка податку дорівнюватиме нулю, то всі підприємства працюватимуть, але ніяких надходжень до бюджету не буде. Якщо ставки дорівнюватимуть 100%, то підприємці не матимуть стимулів до виробництва оподаткованого товару. Спровоковано таким чином зменшення виробництва може призвести до того, що жодне з підприємств не буде працювати, тобто бюджетні надходження знову будуть нульовими. Висновок: підвищення податків до певного рівня сприяє зростанню доходів бюджету, таким чином, воно не підриває стимулів до економічної діяльності та інвестиційної активності приватного сектора. За цією межею починається зворотний процес, оскільки податки, які стягуються на основі високих ставок, призводять до значного падіння бюджетних надходжень. Податки у цьому разі пригнічують підприємницьку ініціативу, нагромадження та інвестиції скорочуються. Форми і ставки оподаткування не повинно призводити до того, щоб доходи платників

податків, які залишаються в їх розпорядженні після сплати податків, були нижчими від критичного рівня.

Україна не може утвердитися як економічно розвинута держава без формування належної і дієздатної податкової системи. Практика засвідчує, що теорія бездефіцитного бюджету ($БД = 0$) безпідставна, оскільки максимальне вилучення коштів підприємств та населення супроводжується скороченням виробництва, зменшенням інвестиційної активності підприємницьких структур, зростанням соціальної напруженості.

Україна прагне до інтеграції в Європу і тому має докласти всіх зусиль для виконання тих вимог, які ставляться до країн – членів ЄС. Певні зрушення вже закладені в проекті Податкового кодексу України. Наслідком його прийняття буде загальне спрощення правової бази оподаткування, уніфікація підходів і методів визначення елементів за всіма податками (зборами), зниження рівня податкового навантаження на суб'єктів оподаткування, врахування міжнародних аспектів (оподаткування доходів нерезидентів та іноземних доходів резидентів, дія міжнародних угод у сфері оподаткування). Сформувати цілком прозоро систему податків в Україні видається зовсім нереальним, але використати всі можливі напрями її вдосконалення – цілком ймовірно.

Значні розміри дефіциту державного бюджету України в останні роки обґрунтовується, як правило, скрутним економічним становищем держави, зростанням цін, падінням обсягів виробництва, ухиленням від сплати податків тощо. Все це є не причиною, а наслідками сучасної бюджетної політики держави.

Розмір дефіциту при плануванні й використанні державного бюджету, визначальною мірою залежить від політичної волі держави, і вплив об'єктивних внутрішніх або зовнішніх обставин на бюджетний процес не є вирішальним.

Бюджетний дефіцит виникає в результаті незбалансованості економіки, зниження доходів і різкого зростання видатків, викликаних безгосподарністю. Ринкова економіка не може ліквідувати дефіцит бюджету, якщо не будуть вжиті дійові заходи щодо стабілізації економіки й вирівнювання видатків з доходами, а це потребує жорсткого режиму економії коштів, який повинні провадити всі владні і управлінські структури.

Видатки бюджетів усіх рівнів повинні формуватися, виходячи з наявних коштів у дохідній частині бюджетів, тобто повинна чітко дотримуватись збалансованість бюджетів усіх ланок, що є необхідною умовою бюджетної політики. Незбалансованість веде до дефіциту бюджету.

Таблиця 1 – Данні Держказначейства

Державний бюджет				
	1998р.	1999р.	2000р.	05.2001р.
млн. грн.				
доходи	16266,1	19982,2	36229,9	15406,5
у % до ВВП	15,9	15,3	20,9	20,6
видатки	18379,8	21947,5	35532,6	14228,8
у % до ВВП	17,9	16,8	20,5	19,0
дефіцит	2113,7	1965,3	- 697,3	1177,7
у % до ВВП	2,0	1,5	- 0,4	- 1,6

Розробляючи економічний план життя країни на наступний період, виконавча влада передусім має націлюватись на вищу результативність господарювання. Лише так можна забезпечити соціальний захист непрацевдатного і частково працевдатного населення найближчим часом.

Нові бюджети ухвалюють на старій податковій основі. Щоб зростання економіки підвищити фахівці пропонують залучати до сфери легальної економіки тіньові фінансові кошти на умовах передавання інвесторам у безплатну оренду терміном на 3-5 років підприємств обробних галузей які не працюють або погано працюють, з можливістю їх наступного викупу. За їхніми розрахунками, одна гривня інвестицій в обігові кошти цих підприємств може принести 3-4 гривні додаткових податків на рік. 9 млрд гривень бюджетних коштів можна отримати таким способом за інвестування в обігові кошти 500-600 млн. доларів. 2% тіньових коштів могли б забезпечити розв'язання бюджетної проблеми 2001 року.

Розділ якісного забезпечення умов зростання економіки має бути складовою частиною самого бюджету. Це зробило б бюджет прозорішим, зрозумілішим і обгрунтованішим. Регіони не можуть бути задоволені розподілом бюджетних коштів тому що, забезпечувати економічний розвиток регіонів із Києва нереально і це потрібно розуміти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Воробйов Є.М. Економічна теорія. –Київ-Харків, 2001. –С.580-586.
2. Білик В.О., Сабчук П.Т. Основи економічної теорії. –К., 1999. –С.342-348.
3. Сабчук П.Т. Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва. –К., 1999. –С.356-386.
4. Селезнев В.В. Основи риночної економіки України. –К.: "А.С.К.", – 1999. –С.426-430.
5. Будаговська С., Кілієвич О., Луніна І., Пахомова Т. та ін. Мікроекономіка і макроекономіка. Підручник. –К.: "Основи", 1998. –С.305-318.